

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

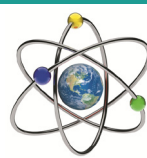
№10(3)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 318 sahifa,
13-oktyabr, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Axborotlashgan jamiyatda xalq o'yinlari orqali shaxsni tarbiyalashning pedagogik imkoniyatlari	10
<i>Abdullayeva Maryambibi Djumaniyazovna</i>	
Sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish sharoitida talabanning axborot xavfsizligi kompetensiyasi: tushunchaning chegaralari va tarkibi	16
<i>Mustafoyev Shahzod Mamanazar o'g'li</i>	
Navoiy viloyati ziyoratgohlari tarixi va ularning aholi hayotida tutgan o'rni	21
<i>Nazarova Nozima Narzulloyevna</i>	
Fransuz tilidagi predloglar va o'zbek tilidagi kelishik qo'shimchalarining qiyosiy tahlili	26
<i>Ro'zimova Yulduz Farhodovna</i>	
Umumta'lim maktab direktorlari emotsional intellektining boshqaruv faoliyatidagi ahamiyati	30
<i>Rustamova Barno Abduxalilovna</i>	
Kikbokschilarda motivatsion omillar va musobaqa faoliyati samaradorligini takomillashtirish metodikasi: nazariy-tahliliy asoslash	34
<i>Mamaraximov Azim Karakulovich</i>	
Pedagogik diagnostikaning umumiy metodlari va ularning ta'lim jarayonidagi ahamiyati	39
<i>Daminova Shoxista Farxodovna</i>	
Dual ta'lim muhitida bo'lajak o'qituvchilarni inklyuziv ta'lim faoliyatiga tayyorlashning nazariy-metodologik asoslari	45
<i>Oybekova Shukrona Oybek qizi</i>	
O'qish savodxonligini rivojlantirishda sun'iy intellekt asosidagi individual ta'lim texnologiyalarini takomillashtirish	51
<i>Abduvaliyeva Gulchexra Mamadjon qizi</i>	
Abu Rayhon Beruniy ilmiy merosi asosida talabalarda kartografik kompetentlikni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	56
<i>Kazakbayeva Muhabbat Turabayevna</i>	
Brayl yozuvi ko'zi ojiz shaxslarning inklyuziv imkoniyatlarini ta'minlashning muhim vositasi sifatida	62
<i>Panjiyev Shokir Zokir o'g'li</i>	
Дидактический потенциал подкастов в обучении русскому языку студентов	67
<i>Ибрагимова Нилуфар Туйчиевна</i>	
Maxsus ta'lim tizimida differensiallashtirilgan va individuallashtirilgan o'qitishning metodik asoslari	72
<i>Karimova Nilufar Boltaboyevna</i>	
Xorijiy til o'qituvchilarida kasbiy so'nish namoyon bo'lishining psixologik xususiyatlari	78
<i>Matchanova Dilorom Karimovna</i>	
Raqamli ta'lim ekotizimi asosida talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etishning pedagogik asoslari	83
<i>Otamuratov Maqsudbek Shonazarovich</i>	
Yunon-rim kurashchilarining texnik-taktik tayyorgarligini individuallashtirish: pedagogik model va zamonaviy baholash metodikasi	87
<i>Po'latjonov Shoxzod Avazjon o'g'li</i>	
Buyrak hujayrali saratonini erta aniqlashda ultratovush tekshiruvining diagnostik imkoniyatlari	92
<i>Saydamatov Hayitboy Ulug'bek o'g'li</i>	
Проблемы и перспективы подготовки специалистов сферы искусств и культуры в ситстеме высшего образования	96
<i>Кошелева Антонина Фёдоровна</i>	
Sun'iy intellekt texnologiyalari sharoitida ta'limning insonparvarlik paradigmasini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari	99
<i>Yaqubova Dinora Bahodirovna</i>	

Behbudiyning ta'lim-tarbiya sohasidagi qarashlari va o'qitish metodlari	104
Islomova Lola Abdig'ani qizi	
Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida lingvomadaniy kompetensiyani shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari	110
Djabbarova Feruza Azamovna	
The Role of Phonation Energy Efficiency in Sound Changes	114
Baxramova Shaxnoza Erkinovna	
Mustaqillik yillarida ichki migratsiyaning shakllanish jarayonlari.....	119
Mo'minov Ziyovuddin Bakirjon o'g'li	
Raqamli ta'lim davrida bo'lajak o'qituvchilarda mustaqil ta'lim trayektoriyasini loyihalash: "pedagogik mahorat" fani misolida	123
Shabdullayeva Lazokatxon Orifbekovna	
Современные подходы к управлению образовательным учреждением: теоретические основы и особенности реализации.....	128
Джуманиязова Дильбар Азатовна	
Ko'zi ojiz o'quvchilarga funksiyalar grafiklarini o'rgatishda ko'p sezgili ta'lim yondashuvlaridan foydalanish.....	132
Abdullayev Umid Amrilloevich	
Oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini takomillashtirishning tashkiliy-pedagogik omillari	139
G'oyibnazarov Rahmatilla	
Inklyuziv ta'limda fanlarni o'qitishda maxsus pedagog faoliyati.....	144
Hurriyat Yoqubova	
Modelling the Semantic Field of Ma'naviyat in a Specialised Parallel Corpus: Theoretical and Methodological Foundations of Cross-Genre Discourse Analysis	149
Mukhlisa Chorjeva Jumamurodovna	
Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida masofaviy axborot-kutubxona xizmatlari samaradorligini oshirish metodikasi.....	154
G'oyibova Sayyora	
Talabalarda psixologik reziliientlikni takomillashtirishning emotsional-kognitiv determinantlari	160
Hayitova Oydinniso Aliyevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini inklyuziv ta'lim sharoitida samarali faoliyatga tayyorlash metodikasini takomillashtirish.....	164
Mamasiddikova Maftuna Akbarjon qizi	
Fizika ta'limida muammoli masalalarni yechish ko'nikmalarini rivojlantirishning pedagogik strategiyalari	168
Ostonova Malika Uktam qizi	
Texnika oliy ta'lim muassasalarida matematika fanlarini o'qitish metodikasini raqamli ta'lim texnologiyalari asosida takomillashtirish	173
Vahobov Mehroj Alisher o'g'li	
Tarbiya, ta'lim, rivojlanish va shakllanish kategoriyalarining mazmun-mohiyati va o'zaro munosabati	178
Xodjayeva Munisa Utkur qizi	
Birlamchi sog'liqni saqlash tizimida bo'lajak oilaviy shifokorlarning boshqaruvchanlik kompetensiyalari texnologiyasini shakllantirish	183
Abduvaxobova Nozima Raxmanovna	
Uchburchak o'rta chizig'ining xossasini o'qitish va undan kelib chiqadigan dastlabki xulosalar	189
E. E. Jumayev, O'. X. Aytuvganov	
Maktabgacha ta'limda musiqmashg'ulotlarini raqamli ta'lim resurslari asosida tashkil etishning nazariy-metodologik asoslari	195
G'ulomova Muslimaxon Ahmadillo qizi	
Teaching Medical Terminology Through Data-Driven Learning: A Corpus-Informed Model for English for Medical Purposes.....	199
Isomiddinova Diyora Qutbiddin qizi	

Jismoniy tarbiya yo'nalishidagi oliy ta'lim muassasalari talabalarining jismoniy tayyorgarlik tizimida gimnastika mashqlarini qo'llash metodikasining o'ziga xos xususiyatlari.....	209
Karimov Duysenbay Djienbaevitch	
Filolog talabalarga ingliz va malay tillarini o'qitishda sun'iy intellekt vositalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari.....	213
Yuldashev Azim Abdurahmonovich	
Qozoq, rus, o'zbek va ingliz tillarida sotsiologik terminlarning tarjimai: terminologik ekvivalentlikning qiyosiy tahlili.....	218
Yuldasheva Mahzuna Omonullayevna	
Psixolog talabalarda empatiya, kommunikativ kompetentlik va refleksiv qobiliyatlarning konsultativ salohiyat rivojlanishidagi o'zaro bog'liqligi	224
Akbaraliyeva Asilaxon Tojiddinovna	
Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning individual kognitiv moslashuvchanligini kreativ didaktik o'yinlar vositasida rivojlantirish metodlari.....	230
Ortiqova Zulfiya Nurmaxamatovna, Mirzakarimova Anoraxon Ashurali qizi	
Raqamli ta'lim muhitida 7–9-sinf o'quvchilarining mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etish	236
Paizbekov Timurlan Kurbanbayevich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida darsga ijobiy munosabatni shakllantirishning pedagogik-psixologik omillari.....	240
Tursunbayeva Yulduz	
Искусственный интеллект и цифровая трансформация в преподавании русского языка.....	246
Абдусаломова Мохичехра Эргашевна	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisi nutq madaniyati va pedagogik muloqot odobi	250
M. S. Ibragimova	
Yangi zamon tarbiyachisining pedagogik imidji va uning ahamiyati	256
Dosova Bakposhsha Odamboy qizi	
Kognitiv faoliyatning nazariy-pedagogik mohiyati va ta'lim jarayonidagi ahamiyati.....	259
Xujobekov Bobur Xushboq o'g'li	
Maktabgacha ta'limda innovatsion boshqaruvni joriy etishning texnologik modeli: dual ta'lim yondashuvi asosida.....	263
G'aniyeva Aziza Zayniddinovna	
Shaxs addiktiv xulq-atvorining psixologik determinantlari va o'ziga xos xususiyatlari: nazariy-tahliliy yondashuv	268
Mamajonova Shohista Kamoldinovna	
Filologik ta'lim samaradorligini oshirishda kognitiv va kommunikativ strategiyalar integratsiyasining didaktik imkoniyatlari	275
Pardayeva Umida Norbayevna	
Nutq kamchiliklari mavjud o'quvchilarni inklyuziv sinfda differensial ta'lim texnologiyalari orqali rivojlantiruvchi metodik tizimini takomillashtirish.....	281
Shukurova Dilbar Shukrullo qizi	
Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida og'zaki nutq kompetensiyasini rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari va mavjud muammolari.....	290
Sharipova Sabaxon Abdillajonovna	
Языковая репрезентация национального характера в русской и узбекской прозе	295
Рахмонова Рухсора Дилшодовна, Обидова Фарангиз Акмаловна	
Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini shakllantirishda "ingliz tilini o'qitish metodikasi" fanining funksional ahamiyati.....	300
Tuxtayeva Nilufar Achilovna	
O'qituvchilarning kasbiy-kreativ kompetensiyalarini rivojlantirish: xorijiy tajriba va uning tahlili	304
Amanyo'lov Sindor Faxriddin o'g'li	
Muhammad Sodik Qoshg'ariy asarlari asosida talabalarda axloqiy kompetentlikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish mexanizmlar.....	314
Muxamedxodjayeva Mavjuda Axbarovna	

O'QITUVCHILARNING KASBIY-KREATIV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH: XORIJIY TAJIRIBA VA UNING TAHLILI

Amanyolov Sindor Faxriddin o'g'li

A. Avloniy nomidagi Pedagogik mahorat milliy instituti
tayanch doktranti,
Sirdaryo viloyati Pedagogik mahorat markazi katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'qituvchilarning kasbiy-kreativ kompetensiyalarini rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajriba, xususan, Finlyandiya, Buyuk Britaniya, Singapur, Janubiy Koreya ta'lim tizimlarida qo'llanadigan yondashuvlar hamda OECD xalqaro tashabbuslari tahlil qilingan. Kreativlik kompetensiyasining zamonaviy pedagogik nazariyalarda talqin etilishi, ushbu nazariyalarning ilmiy-metodik imkoniyatlari va mavjud cheklovlari qiyosiy-tahliliy yondashuv asosida yoritilgan. Tadqiqot doirasida xorijiy mamlakatlarda amaliyotga joriy etilgan ta'lim dasturlari va pedagogik tashabbuslar, jumladan, Finlyandiya hodsaviy o'qitish islohoti, Buyuk Britaniyadagi Creative Partnerships va Creativity Collaboratives dasturlari, Singapurda XXI asr kompetensiyalarini rivojlantirish modellari hamda Janubiy Koreyada erkin semestr tizimining o'ziga xos jihatlari yoritib berilgan. Shuningdek, OECDning PISA-2022 tadqiqotidagi "Kreativ fikrlash" xalqaro baholash natijalari tahlil qilingan hamda xalqaro tajribani milliy ta'lim tizimiga moslashtirish yo'nalishidagi ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: kasbiy-kreativ kompetensiya, kreativlik, kreativ fikrlash, xorijiy tajriba, pedagog kadrlar tayyorlash, mumkinlik tafakkuri, kompetensiyaviy yondashuv, kompetensiya modeli, PISA-2022, kreativ fikrlashni baholash, uzluksiz kasbiy rivojlanish, innovatsion ta'lim texnologiyalari.

Abstract: This article analyzes international experience in developing teachers' professional and creative competencies. It focuses on the approaches used in the education systems of Finland, the United Kingdom, Singapore, and South Korea, as well as on OECD international initiatives. Using a comparative-analytical approach, it examines how creative competence is interpreted in contemporary pedagogical theories, along with the scientific and methodological potential and the existing limitations of these theories. The study describes the distinctive features of educational programs and pedagogical initiatives implemented in these countries. These include the phenomenon-based learning reform in Finland, the Creative Partnerships and Creativity Collaboratives programs in the United Kingdom, the 21st Century Competencies development models in Singapore, and the Free Semester system in South Korea. The article also analyzes the results of the OECD PISA 2022 international assessment of Creative Thinking. Finally, it offers research-based practical recommendations for adapting international experience to the national education system.

Key words: professional and creative competence, creativity, creative thinking, international experience, teacher training, possibility thinking, competency-based approach, competency model, PISA 2022, creative thinking assessment, continuing professional development, innovative educational technologies.

Аннотация: В статье анализируется зарубежный опыт развития профессионально-креативных компетенций учителей, в частности, подходы, применяемые в системах образования Финляндии, Великобритании, Сингапура и Южной Кореи, а также международные инициативы ОЭСР. На основе сравнительно-аналитического подхода раскрывается трактовка креативной компетенции в современных педагогических теориях, а также научно-методические возможности и существующие ограничения этих теорий. В рамках исследования освещены особенности образовательных программ и педагогических инициатив, внедрённых в практику зарубежных стран. Среди них – реформа феномен-ориентированного обучения в Финляндии, программы Creative Partnerships и Creativity Collaboratives в Великобритании, модели развития компетенций XXI века в Сингапуре и система свободного семестра в Южной Корее. Кроме того, проанализированы результаты международной оценки "Креативное мышление" в исследовании ОЭСР PISA-2022. Разработаны научно-практические рекомендации по адаптации международного опыта к национальной системе образования.

Ключевые слова: профессионально-креативная компетенция, креативность, креативное мышление, зарубежный опыт, подготовка педагогических кадров, мышление возможностями (possibility thinking), компетентностный подход, модель компетенций, PISA-2022, оценка креативного мышления, непрерывное профессиональное развитие, инновационные образовательные технологии.

KIRISH

XXI asr ta'lim paradigmasida o'qituvchi nafaqat bilim uzatuvchi, balki o'quvchilarda ijodiy tafakkur, muammoni nostandart usullarda hal etish va moslashuvchan fikrlash ko'nikmalarini shakllantiruvchi pedagogik shaxs sifatida namoyon bo'lmoqda. Mavzuning dolzarbligini yana bir bor tasdiqlovchi muhim voqea - OECD tomonidan 2022-yilda o'tkazilgan PISA xalqaro baholash dasturiga birinchi marta "kreativ fikrlash" nomli mustaqil baholash yo'nalishi kiritilgani bo'ldi. 64 mamlakat va iqtisodiyot ishtirok etgan ushbu baholashda o'rtacha OECD ko'rsatkichi 60 balldan 33 ballni tashkil etgan bo'lsa, Singapur 41 ball bilan birinchi o'rinni, Janubiy Koreya 38 ball bilan ikkinchi o'rinni (Kanada ham 38 ball bilan uchinchi o'rinni), Finlyandiya esa 36 ball bilan ^[10] yetakchi guruhni tashkil etgan davlatlar qatoriga kirdi.

Albatta, bu natijalarga ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasi, umumiy akademik tayyorgarlik va madaniy omillar ham ta'sir ko'rsatadi, shu bois ularni faqat o'qituvchi tayyorlash tizimi bilan izohlab bo'lmaydi. Shunga qaramay, aynan shu davlatlarda o'qituvchilarni tayyorlash tizimida kreativlikka uzoq yillar davomida institutsional darajada e'tibor qaratib kelinayotgani ular o'rtasida muayyan bog'liqlik borligini ko'rsatadi. Buni PISA-2022 ma'lumotlari ham qisman tasdiqlaydi: o'qituvchisi o'z kreativligini qadrlaydi deb hisoblagan o'quvchilarning boshqalar g'oyalarini original tarzda takomillashtirish ehtimoli tengdoshlariga nisbatan 27 foizga, ijodiy g'oyalar yaratish ehtimoli esa 17 foizga yuqori bo'lgan ^[10].

Shu bilan birga, o'qituvchining kreativ salohiyati o'z-o'zidan shakllanmaydi - u maqsadli kasbiy tayyorgarlik, uzluksiz malaka oshirish va institutsional qo'llab-quvvatlash natijasida rivojlanadi. Ayni shu maqsadda davlatimiz tomonidan "...xalqaro standartlar asosida yuqori malakali, kreativ va tizimli fikrlaydigan, mustaqil qaror qabul qila oladigan kadrlar tayyorlash, ularning intellektual qobiliyatlarini namoyon etishi va ma'naviy barkamol shaxs sifatida shakllanishi uchun zarur shart-sharoit yaratish..." ^[1] muhim maqsad va ustuvor yo'nalish sifatida belgilab berilgan.

Yuqoridagilarga ko'ra, o'qituvchilarning kasbiy-kreativ kompetensiyalarini rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribani real amaliyot va uning o'lchanadigan natijalari asosida chuqur o'rganish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolada biz quyidagi ilmiy-amaliy maqsadlarni yoritib berishni belgilab oldik:

*Birinchi*dan, kasbiy-kreativ kompetensiya tushunchasining zamonaviy pedagogik nazariyalardagi talqinlarini ularning yutuq va kamchiliklari nuqtayi nazaridan tanqidiy tahlil qilish;

*Ikkinchi*dan, kreativlik kompetensiyasini rivojlantirish bo'yicha xorijiy mamlakatlar (Finlyandiya, Buyuk Britaniya, Singapur, Janubiy Koreya) va OECD tajribasini real dasturlar va ularning o'lchangan natijalari asosida qiyosiy tahlil qilish;

*Uchinchi*dan, xorijiy tajribani milliy ta'lim tizimiga moslashtirish yo'nalishida ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Kreativlik kompetensiyasi tushunchasi jahon pedagogika fanida turlicha talqin qilinadi. Quyida har bir yirik nazariy yondashuv qisqacha bayon etilib, undan so'ng mazkur tadqiqot doirasida ishlab chiqilgan mualliflik tanqidiy sharhi - ya'ni yondashuvning amaliy yutug'i va cheklovi - keltiriladi.

J. Gilford ijodkorlikning asosiy parametrlari sifatida muammolarni aniqlash, fikrlash moslashuvchanligi, o'ziga xoslik va nostandart yechimlar topish qobiliyatini ko'rsatib o'tgan edi ^[3]. Gilford nazariyasining asosiy yutug'i shundaki, u kreativlikni birinchi bo'lib o'lchanadigan intellektual omillar tizimiga aylantirdi va bu keyingi barcha diagnostik vositalarga asos bo'ldi. Biroq uning kamchiligi - kreativlikni faqat kognitiv (aqliy) jarayon sifatida qarab, hissiy-motivatsion va ijtimoiy-muhitga oid omillarni e'tibordan chetda qoldirganida namoyon bo'ladi, bu esa real sinf sharoitida o'qituvchi kreativligini to'liq izohlay olmaydi.

E. Torrens ijodiy tafakkurni diagnostika qilishning amaliy vositalarini ishlab chiqib, uni ravonlik, moslashuvchanlik, originallik va detallashtirish kabi o'lchamlar orqali baholash mumkinligini asoslab bergan ^[19]. Torrensning yutug'i - u nazariyani amaliy o'lchov vositasiga (Torrance Tests of Creative Thinking) aylantirib, dunyoning ko'plab mamlakatlarida bugungacha qo'llanilayotgan standartlashtirilgan baholash tizimini yaratdi.

T. Amabayl tomonidan ilgari surilgan ijodkorlikning komponentli nazariyasiga ko'ra, shaxsning ijodiy faoliyati uchta asosiy omil - sohaga oid bilim va ko'nikmalar, ijodiy fikrlash uslublari hamda ichki motivatsiyaning o'zaro ta'siri natijasida yuzaga keladi ^[4]. Ushbu nazariyaning eng katta yutug'i - kreativlikni tug'ma qobiliyat emas, balki maqsadli rivojlantirish mumkin bo'lgan dinamik tuzilma sifatida talqin qilishidir, bu o'qituvchilar uchun katta umid uyg'otadi. Ammo amaliyotda "ichki motivatsiya" kabi psixologik omilni obyektiv o'lchash va uni kasbiy rivojlantirish dasturlarida izchil rivojlantirish murakkab metodik muammo bo'lib qolmoqda.

Britaniyalik tadqiqotchi E. Kraft tomonidan ishlab chiqilgan “mumkinlik tafakkuri” (possibility thinking) konsepsiyasiga ko'ra, kreativlik - bu faqat yuksak iste'dod egalari gagina xos bo'lgan noyob xususiyat emas, balki har bir o'qituvchi va o'quvchida rivojlantirish mumkin bo'lgan “kichik c” (little c) darajasidagi kundalik ijodiy faoliyat ko'nikmasidir^[5]. Kraft konsepsiyasining yutug'i - kreativlikni “elitizatsiya”dan xalos qilib, uni har bir o'qituvchi uchun erishish mumkin bo'lgan kundalik amaliyotga aylantirganidadir; aynan shu g'oya keyinchalik Buyuk Britaniyada Creative Partnerships kabi milliy dasturlarga nazariy asos bo'lib xizmat qildi.

Mumkinlik tafakkurining sinf amaliyotidagi pedagogik ko'rinishlari keyingi tadqiqotlarda empirik jihatdan o'rganilgan^[6]. Muhimi, PISA-2022 ham kreativ fikrlashni aynan “kichik c” kreativlik konsepsiyasiga muvofiq, ya'ni rivojlantirilishi mumkin bo'lgan qobiliyat sifatida ta'riflaydi^[10].

M. Chikszentmihayil ilgari surgan “oqim” (flow) nazariyasi ijodiy faoliyatning psixologik mexanizmini - shaxsning o'z faoliyatiga to'liq singib ketishi va ichki qoniqish holatini tavsiflaydi^[7]. U kreativlikni nafaqat natija, balki jarayon sifatida ham ko'rib, o'qituvchining kasbiy qoniqishi bilan kreativlik o'rtasidagi bog'liqlikni ochib beradi.

Y.-S. Lin (2011) tomonidan asoslangan va so'nggi yillardagi xalqaro tadqiqotlarda keng qo'llanilayotgan “kreativ pedagogika” (Creative Pedagogy) modeliga ko'ra, o'qituvchi faoliyatida uchta o'zaro bog'liq yo'nalish mavjud: ijodiy o'qitish (creative teaching) - o'qituvchining o'zi ijodiy metodlardan foydalanishi; ijodkorlik uchun o'qitish (teaching for creativity) - o'quvchida kreativlikni maqsadli rivojlantirish; va ijodiy o'rganish (creative learning) - o'quvchining bilim olish jarayonidagi ijodiy ishtiroki^[8].

Ushbu uchlik modelning yutug'i - u avvalgi nazariyalarni (Gilford, Amabayl, Kraft) yagona amaliy tizimga birlashtirib, o'qituvchi faoliyatini aniq uch yo'nalishda tahlil qilish imkonini beradi. Kamchiligi - ko'pchilik amaliy tadqiqotlar bu uch komponentni alohida-alohida o'rganib, ular orasidagi o'zaro bog'liqlikni yaxlit tizim sifatida kam tekshirganligi bo'lib, bu sohada hali tizimli bo'shliq mavjud.

Milliy pedagogika fanida ham kompetentlik va kreativlik masalalari tizimli o'rganilgan. N. A. Muslimov va hammualiflari pedagogik kompetentlik va pedagogik kreativlikni o'zaro bog'liq holda tahlil qilib, kompetentlikni doimiy o'sib boruvchi, dinamik hodisa hamda malaka oshirish va o'z ustida ishlash jarayonining natijasi sifatida talqin etadi^[20].

A. X. Maxmudov esa kompetentlikni fanlararo (integrallashgan) bilim, malaka va ko'nikmalar yig'indisi sifatida ta'riflaydi^[21]. Ushbu yondashuvlar kompetensiyaning dinamik va integrativ tabiatini ta'kidlaydi hamda xorijiy nazariyalarda ko'proq kognitiv yoki psixologik jihatdan qaraladigan kreativlikni o'qituvchining kasbiy rivojlanish jarayoni bilan bog'lash imkonini beradi. Quyidagi mualliflik ta'rifi aynan shu integrativ yondashuvga tayanadi.

Ilmiy manbalar hamda yuqorida nomlari keltirilgan xorijiy va milliy olimlarning konseptual yondashuvlari asosida kreativlik kompetensiyasiga quyidagi mualliflik ta'rifi ishlab chiqildi: bu o'qituvchining ijodiy faoliyatga ichki motivatsiyasi, fan va pedagogik bilimlari hamda ijodiy fikrlash uslublariga tayangan holda dars tashkil etish, muammoni hal qilish va o'quvchi bilan muloqotda yangi, o'ziga xos va samarali pedagogik yechimlar yarata olishida hamda o'z faoliyatini refleksiv tahlil qilib, uni muntazam takomillashtirib borishida namoyon bo'ladigan integrativ kasbiy-shaxsiy sifatidir. Bu sifat tug'ma berilgan alohida iste'dod emas: u maqsadli kasbiy tayyorgarlik, amaliyot va refleksiya orqali har bir o'qituvchida rivojlantirilishi mumkin bo'lgan dinamik tuzilmadir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi: xorijiy va mahalliy adabiy manbalarni tahlil qilish, qiyosiy-tarixiy metod, tizimli yondashuv hamda kontent-tahlil usuli. Tadqiqot manbalari sifatida OECD PISA-2022 xalqaro baholash hisoboti, Buyuk Britaniyaning NFER (National Foundation for Educational Research) milliy tadqiqot markazi hisobotlari, YUNESKO hisobotlari, xorijiy ilmiy jurnallarda (Frontiers in Education, Education Sciences, Thinking Skills and Creativity) chop etilgan so'nggi maqolalar, shuningdek, Finlyandiya, Singapur va Janubiy Koreya ta'lim vazirliklarining rasmiy dasturiy hujjatlari tahlil qilindi.

Qiyosiy tahlil uchun mamlakatlar uchta mezon asosida tanlandi:

- 1) PISA-2022 “Kreativ fikrlash” baholashida OECD o'rtachasidan sezilarli yuqori natija;
- 2) kreativlikni rivojlantirishga qaratilgan, milliy miqyosda joriy etilgan dastur yoki islohotning mavjudligi;
- 3) ushbu dastur natijalari bo'yicha ochiq baholash ma'lumotlarining mavjudligi.

Buyuk Britaniya kreativlikni rivojlantirish bo'yicha eng yirik va uzoq muddatli milliy dasturlardan biri va uning mustaqil baholash hisobotlari mavjudligi sababli tanlab olindi. Faqat yuqori natijali tizimlarni tanlash xulosalarni bir tomonlama qilib qo'yishi mumkinligini hisobga olib, tahlilga qarama-qarshi holatlar - asosiy fanlarda yuqori, ammo kreativ fikrlashda o'rtacha natija ko'rsatgan ta'lim tizimlari ham kiritildi. Tahlil 2002–2026-yillarni qamrab oladi; mamlakatlar dastur mazmuni, o'qituvchi tayyorlashdagi ustuvorliklar va o'lgangan natijalar bo'yicha qiyoslandi.

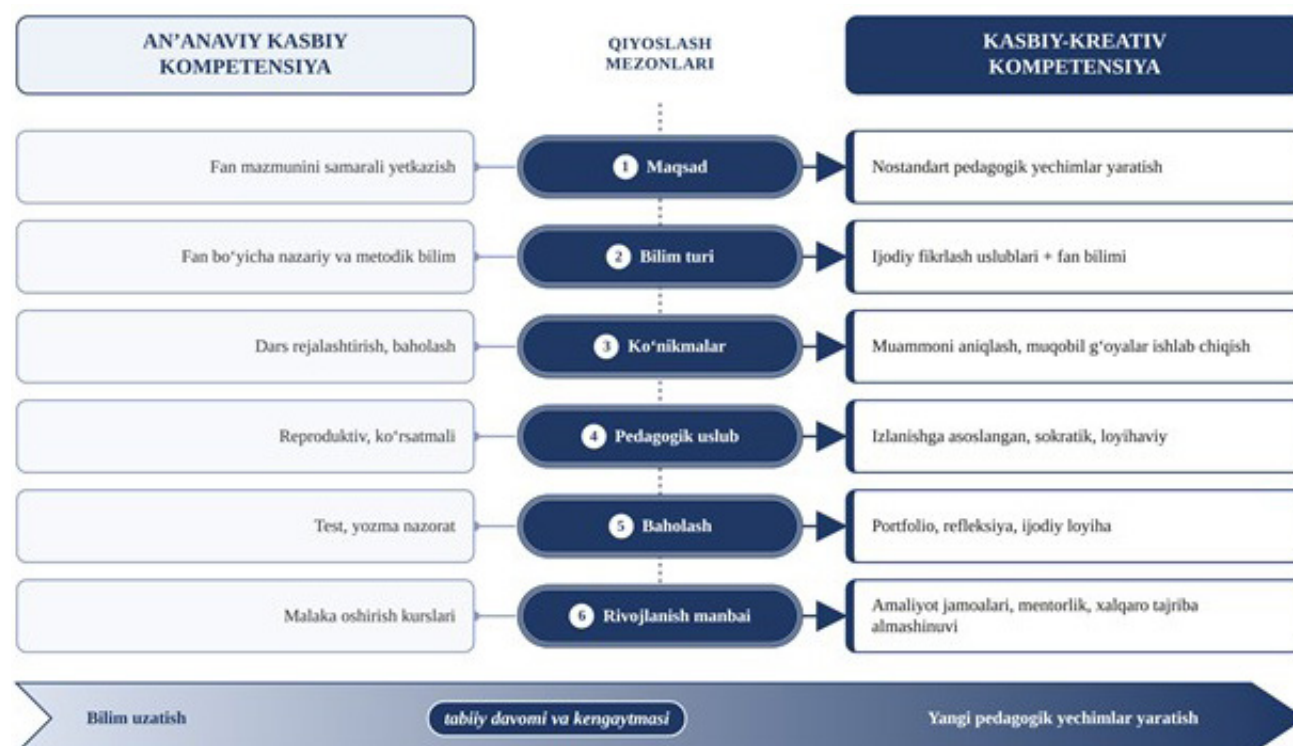
TAHLIL VA NATIJALAR

1-rasm: Kreativlik nazariyalarining qiyosiy-tanqidiy tahlili

Kreativlik va kasbiy kompetensiya tushunchalarining qiyosiy tahlili

Tadqiqot davomida kreativlik kompetensiyasi va an'anaviy kasbiy-pedagogik kompetensiyaning o'zaro nisbati qiyosiy tahlil qilindi. Natijalar 2-rasmda aks ettirilgan:

2-rasm: Kreativlik va kasbiy-pedagogik kompetensiyaning qiyosiy tahlili

Kreativlik va kasbiy kompetensiya tushunchalarining qiyosiy tahlili

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, kasbiy-kreativ kompetensiya an'anaviy kasbiy kompetensiyaning tabiiy davomi va kengaytmasi bo'lib, u o'qituvchidan nafaqat fan bilimini uzatishni, balki ta'lim jarayonida yangi pedagogik yechimlar yarata olishni ham talab qiladi.

Kasbiy-kreativ kompetensiyaning rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajriba: real dasturlar va ularning natijalari^[10]

Finlyandiya tajribasi. Finlyandiya o'qituvchilar tayyorlash tizimi kreativlikni kasbiy kompetensiyaning ajralmas qismi sifatida e'tirof etadi. Barcha o'qituvchilar magistratura darajasida tayyorlanadi va tanlov jarayonida nomzodlarning atigi 10 foizigina qabul qilinadi. 2016-yilda kuchga kirgan Milliy asosiy ta'lim dasturi (National Core Curriculum) doirasida "hodisaviy o'qitish" (phenomenon-based learning) rasman joriy etilib^[11], barcha maktablarda har o'quv yilida kamida bitta fanlararo, hodisaga asoslangan o'quv moduli o'tkazilishi majburiy qilib belgilandi. Bu modulni loyihalash va amalga oshirish to'liq mahalliy maktablar va o'qituvchilar zimmasiga yuklatilgan, bu esa ularning kreativ-metodik erkinligini amaliyotda namoyon etadi.

Oulu shahridagi Ritaharju maktabida 2015-yilda o'tkazilgan tajriba loyihasi doirasida 8-sinf o'quvchilari Yevropaga oid mavzuni tanlab, uni bir hafta davomida fanlararo tarzda (adolat, barqaror rivojlanish, ko'p savodxonlik kabi yo'nalishlarda) chuqur o'rganishdi; bu tajriba keyinchalik butun mamlakat miqyosida qo'llaniladigan modelga aylandi. 2024-yil iyun oyida e'lon qilingan OECD PISA-2022 "Kreativ fikrlash" xalqaro baholash natijalariga ko'ra, Finlyandiya o'quvchilari 60 balldan 36 ball to'plab [10], OECD o'rtacha ko'rsatkichi (33 ball)dan yuqori natija ko'rsatgan yetakchi etilikka kirdi.

OECD xalqaro tashabbusi. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) 2015–2019-yillarda 11 mamlakat maktablari va o'qituvchilari ishtirokida "Kreativlik va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va baholash" nomli xalqaro loyihasini amalga oshirdi. Loyiha doirasida o'qituvchilarga mo'ljallangan baholash mezonlari (rubrikalar), dars ishlanmalari namunalar, kreativ pedagogikaga qo'yiladigan sakkizta "loyihalash mezon" (design criteria) hamda kasbiy rivojlantirish uchun professional o'quv dasturi ishlab chiqildi va sinovdan o'tkazildi hamda 2019-yilda OECD nashriyoti tomonidan alohida hisobot sifatida chop etildi^[9].

Ushbu loyihada to'plangan uslubiy tajriba OECDning keyingi qadami - 2022-yilgi PISA baholash dasturiga birinchi marta mustaqil "kreativ fikrlash" yo'nalishini kiritish uchun uslubiy zamin yaratdi. Natijada bugungi kunda 64 mamlakat va iqtisodiyot bo'yicha o'quvchilarning kreativ fikrlash darajasi xalqaro miqyosda muntazam kuza-tilib, mamlakatlar o'z ta'lim siyosatini shu ma'lumotlar asosida takomillashtirish imkoniyatiga ega bo'lmoqda.

Buyuk Britaniya. 2002-2009-yillarda Buyuk Britaniya hukumati tomonidan joriy etilgan (moliyalashtirish 2011-yilgacha davom etgan) "Creative Partnerships" (Kreativ hamkorlik) dasturi Angliyaning ijtimoiy jihatdan eng nochor 36 hududida amalga oshirilib, maktablarni rassom, arxitektor, dizayner va olimlar kabi "kreativ mutaxassislar" bilan bevosita hamkorlikka jalb etdi. Dastur E. Kraftning mumkinlik tafakkuri konsepsiyasidan nazariy asos sifatida foydalandi. OECD ma'lumotlariga ko'ra, dastur doirasida 2 400 dan ortiq maktabda 8 000 dan ziyod loyiha amalga oshirilib, u qariyb 1 million o'quvchi va 90 000 dan ortiq o'qituvchini qamrab olgan^[10].

Milliy ta'lim tadqiqotlari jamg'armasi (NFER) tomonidan 2 295 nafar pedagog xodim ishtirokida o'tkazilgan milliy so'rovnoma natijalariga ko'ra, dasturda ishtirok etgan o'qituvchilarning aksariyati o'zlarida yangi metodlarni sinab ko'rishga bo'lgan ishonchning ortganini, kreativ mutaxassislar bilan hamkorlik ko'nikmalarining rivojlanganini va kasbiy faoliyatidan qoniqish darajasi oshganini qayd etishdi^[12].

"Creative Partnerships: Changing Young Lives" hisobotida keltirilgan taxminan 13 000 nafar o'quvchi ishtirokidagi tadqiqot natijalariga ko'ra, dasturda faol qatnashgan o'quvchilar shu maktablarning boshqa o'quvchilariga nisbatan GCSE (umumiy o'rta ta'lim) imtihonlarida o'rtacha 2,5 ball yuqori natijaga erishgan^[13]. Biroq bu ko'rsatkich dasturda faol qatnashgan va qatnashmagan o'quvchilarni solishtirish asosida olingani sababli, u sabab-oqibat aloqasini emas, balki ijobiy bog'liqlikni ifodalaydi.

Buyuk Britaniyaning ta'lim sifatini nazorat qiluvchi Ofsted agentligi 44 maktabni bevosita tekshiruvdan o'tkazib, dastur ishtirokchisi bo'lgan maktablarda o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi va davomatida sezilarli yaxshilanish qayd etilganini rasman tasdiqladi. 2020-yillarda ushbu tajriba "Creativity Collaboratives" milliy pilot dasturida davom ettirilib, Angliyaning 100 dan ortiq maktabida 4 400 dan ortiq boshlang'ich va 1 300 dan ortiq o'rta maktab o'quvchisi, shuningdek, 500 nafar o'qituvchi ishtirokida o'tkazilgan yakuniy baholash o'qituvchilarning kreativ-metodik ko'nikmalari va ishonchi sezilarli darajada oshganini, o'quvchilarning darsga qiziqishi va faolligi kuchayganini tasdiqladi^[14].

Singapur. Singapur Ta'lim vazirligi 2005-yilda boshlangan "Kamroq o'qitish, ko'proq o'rganish" (Teach Less, Learn More) tashabbusi va undan keyingi "XXI asr kompetensiyalari" (21CC) dasturi doirasida ijodiy va

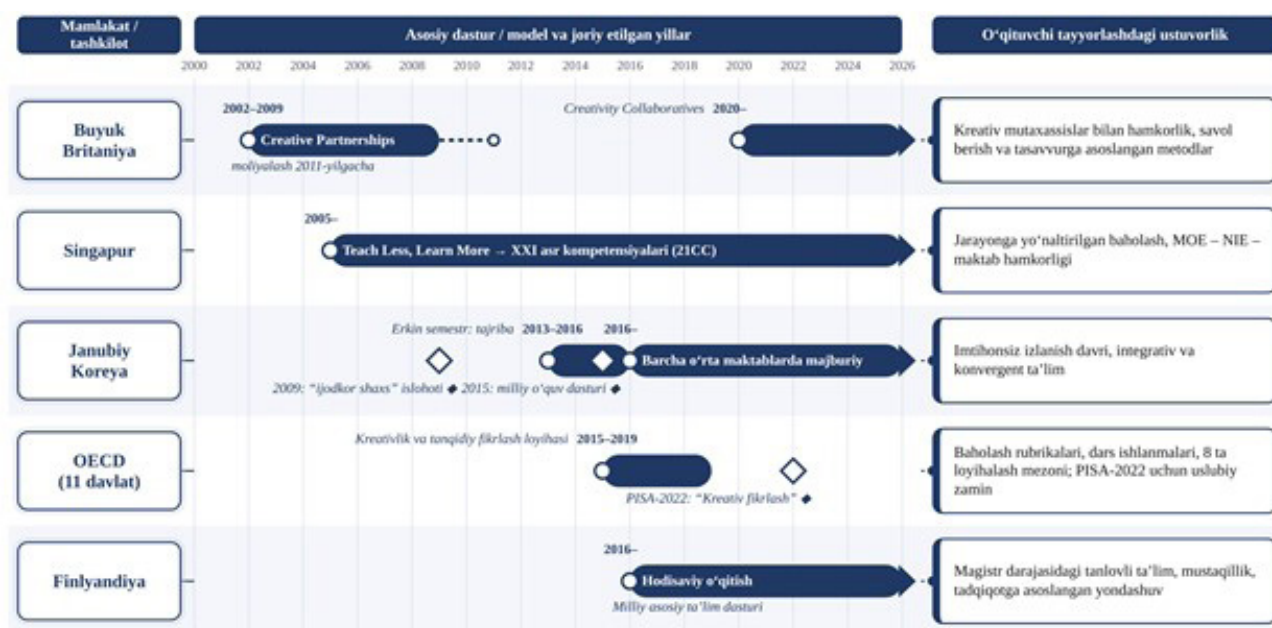
tanqidiy fikrlashni o'qitish, o'quv dasturi mazmunini qisqartirish hamda baholash tizimini natijadan jarayonga yo'naltirishga qaratilgan islohotlarni amalga oshirdi^[16]. Bunda Ta'lim vazirligi, Milliy ta'lim instituti (NIE) va maktablar o'rtasidagi hamkorlik o'qituvchilarni tayyorlashning muhim mexanizmi hisoblanadi.

OECD PISA-2022 "Kreativ fikrlash" xalqaro baholashida Singapur 64 ishtirokchi davlat orasida 41 ball bilan birinchi o'rinni egalladi - bu OECD o'rtacha ko'rsatkichidan (33 ball) sezilarli yuqori natija bo'lib, 60 ballik shkalada 40 balldan yuqori natija ko'rsatgan yagona davlat bo'ldi. OECD hisobotida ta'kidlanishicha, Singapur OECD o'rtachasidan sezilarli yuqori natijaga erishgan yagona OECDga a'zo bo'lmagan davlatdir^[10]. Singapur Ta'lim vazirligining rasmiy ma'lumotlariga ko'ra, o'quvchilarning 94 foizi bazaviy kreativ fikrlash darajasiga (3-daraja) erishgan (OECD o'rtachasi - 78 foiz)^[15]. OECD hisobotiga ko'ra esa, Singapur o'quvchilarining 58 foizi eng yuqori ikki malaka darajasini (5 yoki 6-daraja) qo'lga kiritgan - bu barcha ishtirokchi davlatlar orasidagi eng yuqori ulush bo'lib, OECD o'rtachasidan (har to'rt o'quvchidan biridan sal ko'proq) qariyb ikki baravar yuqoridir^[10].

Janubiy Koreya. Janubiy Koreyada 2013-yilda tajriba tariqasida boshlangan "Erkin semestr tizimi" (Free Semester Program) o'rta maktab o'quvchilariga bir semestr davomida yozma imtihonlarsiz, o'z qiziqishlari, qobiliyatlari va kelajakdagi kasb yo'nalishlarini chuqur o'rganish, shuningdek, mustaqil va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi^[17]. Dastur 2014-yilda maktablarning 25 foizida, 2015-yilda 79 foizida qo'llanilgan bo'lsa, 2016-yildan boshlab barcha o'rta maktablarda majburiy tarzda joriy etildi. Ta'kidlash joizki, OECD ma'lumotlariga ko'ra, Koreyada kreativlikka yo'naltirilgan tizimli islohotlar 2009-yilgi milliy o'quv dasturi islohotidan boshlangan bo'lib, uning asosiy maqsadlaridan biri "ijodkor shaxsni tarbiyalash" deb belgilangan va barcha ta'lim bosqichlarida "ijodiy tajriba faoliyati" mashg'ulotlari joriy etilgan^[10]. Shu bilan bir qatorda, 2015-yilda tasdiqlangan milliy o'quv dasturi "ijodiy fikrlash"ni o'quvchilar uchun belgilangan oltita asosiy kompetensiyadan biri sifatida barcha o'qituvchilarning kasbiy faoliyati va baholash mezonlariga kiritdi.

Bir qator ilmiy tadqiqotlar Erkin semestr dasturining o'quvchilarning akademik o'zlashtirishiga salbiy ta'sir ko'rsatmaganini isbotladi, Park esa dastur o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvchanligiga ijobiy ta'sir ko'rsatganini aniqladi. Dasturga oid so'nggi tadqiqotlar esa u o'quvchilarga ko'proq erkinlik bergani holda, ota-onalar tomonidan har doim ham ijobiy qabul qilinmaganini ko'rsatadi^[18]. OECD PISA-2022 "Kreativ fikrlash" baholashida Janubiy Koreya 38 ball bilan ikkinchi o'rinni egalladi (Kanada ham 38 ball to'plab, undan keyingi o'rinda qayd etilgan), bu OECD o'rtacha ko'rsatkichidan (33 ball) sezilarli yuqori natijadir.

Qarama-qarshi holatlar. Xorijiy tajribani baholashda muhim jihat shundaki, akademik yutuq kreativlikni avtomatik ravishda kafolatlamaydi. PISA-2022 natijalariga ko'ra, Chexiya, Gonkong (Xitoy), Makao (Xitoy) va Xitoy Taypeyi o'quvchilari matematika, o'qish va tabiiy fanlar bo'yicha OECD o'rtachasidan yuqori natija ko'rsatgan bo'lsa-da, kreativ fikrlashda o'rtacha yoki undan past darajada qolgan^[10]. OECD mamlakatlari bo'yicha o'rtacha hisobda kreativ fikrlash natijalaridagi umumiy farqning taxminan 28 foizigina matematika natijalari bilan bevosita bog'liq^[10]. Bu kreativlik kompetensiyasi fan bilimining oddiy davomi emasligini va uni maqsadli pedagogik ta'sir orqali alohida rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi.

3-rasm: Xorijiy mamlakatlarda o'qituvchilarning kreativlik kompetensiyasini rivojlantirish tajribasi

4-rasm: Xorijiy tajribalarning real, o'lg'achan natijalari

Manba: OECD (2024), NFER, CCE va tegishli ilmiy nashrlar asosida mualliflik tizimlashtirishi.

O'zbekiston natijalari. Xorijiy tajribani milliy sharoitga moslashtirish zaruratini PISA-2022 natijalari ham yaqqol ko'rsatadi. O'zbekiston ushbu xalqaro baholashda ilk bor ishtirok etib, kreativ fikrlash bo'yicha eng past natija ko'rsatgan beshta davlat (Albaniya, Filippin, O'zbekiston, Marokash va Dominikan Respublikasi) qatoridan joy oldi; bazaviy (3-rasm) kreativ fikrlash darajasiga yetmagan o'quvchilar ulushi bo'yicha esa Albaniyadan keyingi ikkinchi o'rinda qayd etildi^[10].

Bundan tashqari, matematika bo'yicha natijalar hisobga olinganda ham o'zbekistonlik o'quvchilar kreativ fikrlashda kutilganidan taxminan 6 ball past natija ko'rsatgan. Diqqatga sazovor jihati shundaki, o'quvchilarning so'rovnoma javoblariga ko'ra, O'zbekiston o'qituvchilarning ijodiy fikrlashni rag'batlantiruvchi pedagogik usullarni qo'llash indeksi eng yuqori bo'lgan davlatlar qatoriga kiradi^[10]. Ushbu nomuvofiqlik kreativlikni rivojlantirishda metodlarning rasman qo'llanilishi yetarli emasligini, hal qiluvchi omil esa o'qituvchining kasbiy-kreativ kompetensiyasi sifati ekanini ko'rsatadi. Aynan shu bois xorijiy ilg'or tajribani milliy ta'lim tizimiga tizimli moslashtirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

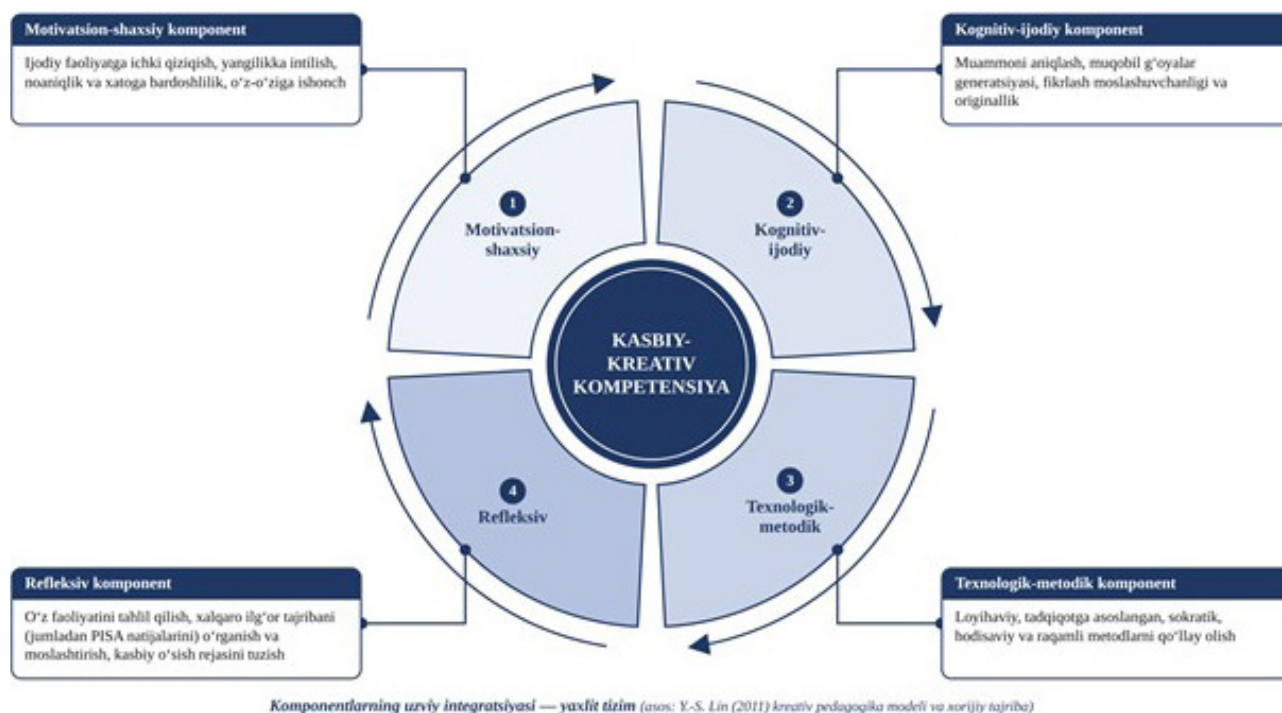
Kasbiy-kreativ kompetensiyaning tarkibiy komponentlari

Pedagogik adabiyotlarda kompetensiya tarkibini motivatsion, kognitiv, faoliyatli (operatsion) va refleksiv komponentlar orqali tavsiflash keng tarqalgan an'anadir. Mazkur tadqiqotda ushbu umumiy tuzilma kreativlik mazmuni bilan to'ldirilib, o'qituvchining kasbiy-kreativ kompetensiyasi to'rtta o'zaro bog'liq komponent orqali izohlandi: motivatsion-shaxsiy, kognitiv-ijodiy, texnologik-metodik va refleksiv (5-rasm).

Komponentlar Lin (2011) modeli bilan quyidagicha bog'langan: "ijodiy o'qitish" yo'nalishi texnologik-metodik komponentda, "ijodkorlik uchun o'qitish" kognitiv-ijodiy va texnologik-metodik komponentlar tutashuvida, "ijodiy o'rganish"ni qo'llab-quvvatlash esa motivatsion-shaxsiy komponentda (noaniqlik va xatoga bardoshlilik orqali) aks etadi^[8].

Shuningdek, kognitiv-ijodiy va refleksiv komponentlar PISA-2022 ta'rifidagi kreativ fikrlash jarayonlari - g'oyalarni yaratish, baholash va takomillashtirish bilan muvofiqlashtirildi^[10].

Modelning mavjud komponentli yondashuvlardan farqi shundaki, uning refleksiv komponenti xalqaro baholash natijalari va ilg'or tajribani tahlil qilib, o'z amaliyotiga moslashtirish qobiliyatini ham qamrab oladi, har bir komponent esa keyinchalik kuzatiladigan diagnostika ko'rsatkichlarini ishlab chiqish uchun asos bo'la oladi.

5-rasm: Kasbiy-kreativ kompetensiyaning tarkibiy komponentlari

Manba: tadqiqot natijalari bo'yicha mualliflik ishlanmasi.

Tahlil natijalari xorijiy tajribadan uchta asosiy xulosa chiqarish imkonini beradi.

Birinchidan, kreativ fikrlashda yuqori natijaga erishgan ta'lim tizimlarida (Singapur, Janubiy Koreya, Finlandiya) kreativlik alohida tashabbus sifatida emas, balki o'quv dasturi, o'qituvchilarni tayyorlash va baholash jarayonlarini qamrab olgan davlat ta'lim siyosatining muhim tarkibiy qismi sifatida rivojlantirilmoqda.

Ikkinchidan, qiyosiy tahlil natijalari akademik yutuqlar va kreativlik darajasi o'zaro bog'liq bo'lsa-da, kreativlikni o'qituvchi faoliyatida maqsadli rivojlantirish ham muhimligini ko'rsatadi.

Uchinchidan, O'zbekiston misolida o'quvchilar tomonidan ijodiy usullarning keng qo'llanilishi qayd etilgan bo'lsa-da, xalqaro baholash natijalarida kreativ fikrlash ko'rsatkichlarini yanada rivojlantirish imkoniyatlari mavjudligi kuzatiladi.

Mazkur natijalar ta'lim jarayonini takomillashtirishda pedagogik metodlarning miqdoriy qamrovi bilan bir qatorda, ularni qo'llash sifati va o'qituvchilarning kasbiy-kreativ kompetensiyasini rivojlantirishga ustuvor e'tibor qaratish maqsadga muvofiqligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, xalqaro natijalarni izohlashda o'qituvchi omili bilan bir qatorda, ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy omillarning ta'sirini ham hisobga olish muhim bo'lib, ularni alohida o'rganish keyingi empirik tadqiqotlarning istiqbolli yo'nalishi hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari, jumladan, O'zbekistonning PISA-2022 dagi ko'rsatkichlari hisobga olinib, Prezidentning PQ-231-son qarori bilan belgilangan uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimi [2] doirasida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

- PQ-231-son qarori asosidagi uzluksiz kasbiy rivojlantirish dasturlariga "Kasbiy-kreativ kompetensiya" modulini kiritish; modul mazmunini OECD tomonidan 11 mamlakatda sinovdan o'tkazilgan baholash rubrikalari va dars ishlanmalari^[9] hamda hodisaviy o'qitish namunalari asosida shakllantirish, natijani o'qituvchi portfoliosi va refleksiv hisobot orqali baholash;
- pedagogika oliy ta'lim muassasalarida loyihaviy, tadqiqotga asoslangan va sokratik metodlarni amaliy mashg'ulotlar va pedagogik amaliyotga kiritish, bitiruvchilarni baholashda ijodiy loyiha va portfoliodan foydalanish;
- Buyuk Britaniya tajribasi (Creative Partnerships) namunasida avval bitta hududda maktablar va kreativ mutaxassislar (dizayner, muhandis, olim, rassom) hamkorligiga asoslangan pilot loyihani o'tkazish va uni mustaqil baholash natijalariga ko'ra kengaytirish; pedagog kadrlar o'rtasida amaliyot jamoalarini (professional learning community) yo'lga qo'yish;

- kreativ fikrlash bo'yicha davriy monitoring tizimini joriy etish: milliy baholash tadqiqotlariga PISA uslubidagi topshiriqlarni kiritish va asosiy ko'rsatkich sifatida bazaviy (3-daraja) darajaga yetmagan o'quvchilar ulushining qisqarishini belgilash;
- pedagogning kasbiy standarti va attestatsiya mezonlariga kreativlik komponentini to'rtta komponent (motivatsion-shaxsiy, kognitiv-ijodiy, texnologik-metodik, refleksiv) bo'yicha kuzatiladigan ko'rsatkichlar bilan alohida blok sifatida kiritish.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

Birinchidan, o'qituvchining kasbiy-kreativ kompetensiyasi zamonaviy pedagogik nazariyalarda mustaqil, ko'p komponentli tuzilma sifatida talqin qilinib, u motivatsion-shaxsiy, kognitiv-ijodiy, texnologik-metodik va refleksiv komponentlarning uzviy integratsiyasiga asoslanadi.

Ikkinchidan, Finlyandiya, Buyuk Britaniya, Singapur va Janubiy Koreya kabi mamlakatlarning xorijiy tajribasi kreativlik kompetensiyasini rivojlantirishning turli institutsional modellarini namoyon etadi. Ushbu modellarning natijalarini PISA-2022 kabi xalqaro baholash ma'lumotlari orqali kuzatish mumkin. Bunda ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy omillarni ham hisobga olgan holda kompleks yondashuv asosida tahlil qilish muhim hisoblanadi.

Uchinchidan, OECD tomonidan ishlab chiqilgan baholash rubrikalari va professional o'quv dasturi, shuningdek, Buyuk Britaniyaning Creative Partnerships tajribasi kreativlikni rivojlantirishning turli ta'lim tizimlariga moslashtirish mumkin bo'lgan samarali amaliy vositalari sifatida alohida ahamiyatga ega.

To'rtinchidan, O'zbekistonning PISA-2022 dagi natijalari asosida xorijiy ilg'or tajribalarni milliy ta'lim tizimiga moslashtirib joriy etish, malaka oshirish dasturlarini kreativ komponentlar bilan boyitish hamda o'qituvchilarning kasbiy kompetensiya modeliga kreativlik blokini kiritish ta'lim sifatini yanada oshirishning istiqbolli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Umuman olganda, o'qituvchilarning kasbiy-kreativ kompetensiyalarini xorijiy ilg'or tajriba asosida, real dasturlar va ularning o'lgangan natijalariga tayanib rivojlantirish nafaqat ta'lim sifatini oshirishga, balki o'quvchilarda mustaqil, moslashuvchan va ijodiy tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bois ushbu yo'nalishda ilmiy izlanishlarni chuqurlashtirish va xalqaro tajribani milliy sharoitga moslashtirish bugungi kunning ustuvor vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-son Farmoni. <https://lex.uz/docs/-4545884>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-231-sonli Qarori. <https://lex.uz/uz/docs/-6981085>
3. Guilford J.P. The Nature of Human Intelligence. - New York: McGraw-Hill, 1967. - 538 p.
4. Amabile T.M. Creativity in Context: Update to the Social Psychology of Creativity. - Boulder, CO: Westview Press, 1996. - 336 p.
5. Craft A. Creativity Across the Primary Curriculum: Framing and Developing Practice. - London: Routledge, 2000. - 200 p.
6. Cremin T., Burnard P., Craft A. Pedagogy and possibility thinking in the early years // Thinking Skills and Creativity. - 2006. - Vol. 1, No. 2. - P. 108-119.
7. Csikszentmihalyi M. Creativity: Flow and the Psychology of Discovery and Invention. - New York: HarperCollins, 1996. - 456 p.
8. Lin Y.-S. Fostering Creativity through Education - A Conceptual Framework of Creative Pedagogy // Creative Education. - 2011. - Vol. 2, No. 3. - P. 149-155.
9. Vincent-Lancrin S., Gonzalez-Sancho C., Bouckaert M., de Luca F., Fernandez-Barrerra M., Jacotin G., Urgel J., Vidal Q. Fostering Students' Creativity and Critical Thinking: What it Means in School. Educational Research and Innovation. - Paris: OECD Publishing, 2019.
10. OECD. PISA 2022 Results (Volume III): Creative Minds, Creative Schools. - Paris: OECD Publishing, 2024. <https://doi.org/10.1787/765ee8c2-en>
11. Symeonidis V., Schwarz J.F. Phenomenon-Based Teaching and Learning through the Pedagogical Lenses of Phenomenology: The Recent Curriculum Reform in Finland // Forum Osiewatowe. - 2016. - Vol. 28, No. 2. - P. 31-47.
12. NFER. Evaluation of the Nature and Impact of the Creative Partnerships Programme on the Teaching Workforce. - Slough: National Foundation for Educational Research, 2011. <https://www.nfer.ac.uk/publications/evaluation-of-the-nature-and-impact-of-the-creative-partnerships-programme-on-the-teaching-workforce/>

13. Creativity, Culture and Education. Creative Partnerships: Changing Young Lives. - London: CCE, 2012.
14. University of Exeter. National Pilot Demonstrates the Transformative Power of Teaching for Creativity in the Classroom (Creativity Collaboratives Evaluation Report). - 2026. <https://news.exeter.ac.uk/research/national-pilot-demonstrates-the-transformative-power-of-teaching-for-creativity-in-the-classroom/>
15. Ministry of Education, Singapore. Singapore Students Show High Levels of Creative Thinking Skills in OECD PISA 2022. - 2024. <https://www.moe.gov.sg/news/press-releases/20240618-singapore-students-show-high-levels-of-creative-thinking-skills-oecd-pisa-2022>
16. Poon C.L. et al. Advancing 21st Century Competencies in Singapore. - New York: Asia Society, Center for Global Education, 2017.
17. UNESCO Bangkok. New Education Policies and Practices in South Korea. - Bangkok: UNESCO Regional Office, 2017.
18. Freed Students, Unsatisfied Parents: Evidence from the Free Semester Program in South Korea // Economics of Education Review. - ScienceDirect, 2025. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0738059325000641>
19. Torrance E.P. Torrance Tests of Creative Thinking: Norms-Technical Manual. - Princeton, NJ: Personnel Press, 1966.
20. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To'rayev A.B. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari: o'quv-metodik qo'llanma. - T.: Sano-standart, 2015. - 120 b.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №10(3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.